

Arkus

Arkitekternas forum för forskning och utveckling

Mikaela Eckered

Stiftelsen Arkus och Arkusföreningen

I artikeln diskuteras det övergripande programmet för stiftelsen Arkus.

Inom alla samhällssektorer gäller idag att utvecklingen av en yrkeskårs kunskap och kompetens är avgörande för framgångsrika verksamheter. För arkitekter gäller detta i hög grad – om man inte skall förlora konkurrensen om arkitektuppgifterna till andra aktörer i den allt mera komplicerade byggprocessen.

I den forskningspolitiska propositionen förutsätts statens insatser för FoU styras mot grundforskning vid universitet och högskolor. Den tillämplade forskningen och utvecklingsarbetet förutsätts tas om hand av näringslivet.

Mot den här bakgrunden skall man se Arkus. Arkus har skapats i medvetenhet om att ett kvalificerat FoU-arbete är nödvändigt, samtidigt som statens insatser minskar. I arkitektbranschen med många små företag var det särskilt angeläget att finna formerna för en branschgemensam verksamhet, då sådana problem annars kunde befaras falla mellan stolarna, det vill säga mellan den statliga högskoleforskningen och den rent företagsinterna.

FoU utifrån den projekterande arkitektens perspektiv

Det är ju ett välkänt och omdebatterat problem att definiera och avgränsa arkitekturforskning. Någon anser att objektet, såsom arkitekturens tillkomst och användning, definierar forskningen. Andra menar att den FoU som bedrivs vid högskolornas A-avdelningar är arkitekturforskning, det

vill säga forskarna definierar den. Byggforskningsrådets vetenskapliga nämnd har valt att säga att den är "mer eller mindre knuten till arkitektyrket och till större eller mindre del utförd av arkitekter", det vill säga ett professionsperspektiv. RIBA, den engelska arkitektorganisationen har i en PM tills vidare valt objektspektivet, "Architectural research is the systematic study of all matters pertaining to the making, operation and use of buildings".

Arkus låter avnämarna/professionen definiera problemet, det vill säga Arkus stöder sådan forskning och utveckling som bedöms bidra till ett relevant kunskapsunderlag för praktiserande arkitekter, eller utgöra underlag för en kommunikation mellan dessa och omvärlden. Tyngdpunkten ligger i utvecklingsarbete, som man vill betrakta som skiljande sig från forskning.

Verksamhetens kvalitet

Det förutsätts i Arkus att ett forsknings- och utvecklingsarbete för arkitekter i högre grad än idag bör utföras i direkt anslutning till den praktiska arkitektverksamheten, det vill säga det bör vara praktikbaserat. I tillämpliga fall genomförs projekten i samarbete mellan forskare och praktiker.

Projekterande arkitekter har emellertid begränsad erfarenhet av att arbeta med forsknings- och utvecklingsprojekt och ett mål är att bredda erfarenheterna. Kvalitetsbedömningen av projekten blir härigenom en av de viktigaste frågorna och som styrelsen ägnar stor uppmärksamhet.

Arkus inför framtiden

Under den treårsperiod som Arkus successivt byggts upp har mycket hänt i omvärlden och inom byggsektorn, som påverkar verksamheten för framtiden.

Behovet av FoU och utbildning har blivit allt tydligare i hela byggbranschen och bland arkitektföretagen. Högkonjunkturen har bidragit till att kunskap blivit ett konkurrensmedel mellan företag vid rekrytering och i ackvisitionen.

I arkitektföretagen har man börjat rusta för utbildning och utvecklingsarbete. Små och medelstora företag tenderar att gå samman i sådana satsningar och en del väljer att gå ihop i koncerner. Arkus har bidragit till att FoU-frågor stått på dagordningen i de flesta arkitektföretag.

Flera arkitektföretag har anställt utbildningsledare, och de allra största företagen satsar miljonbelopp i utveckling för framtiden. Detta mot bakgrunden att branschen legat långt efter andra kunskaps- och tjänsteföretag.

Det finns ett snabbt ökande intresse för vad som händer i andra länder, vad EGs genomförande eller den nya situationen i östra Europa kan medföra. Konkurrensen väntas hårdna i ett mer internationellt samhälle. Utländska arkitekter projekterar alltmer i Sverige och svenska arkitektföretag internationaliseras.

Informationsteknologin påverkar arkitektverksamheten och skärper behovet av samarbete och integration mellan olika aktörer i branschen.

Uppmärksamhet riktas alltmer mot fel och skador i byggandet, som bidrar till ökade kostnader och ofta stort lidande, till exempel i sjuka hus. Inom byggbranschen pågår ett intensivt arbete med att minska byggfel med mera med kvalitetssäkringsmetoder. En följd av skadeproblemen är att komplexet ansvar - garantiregler - försäkringar uppmärksammas alltmer.

Innehållet i Arkus' verksamhet för den närmaste treårsperioden

I den aktuella diskussionen om kvalitet kan man urskilja två olika betydelser av begreppet, som dock har ett visst samband. Den ena avser arkitektföretagets strukturfrågor, det vill säga hur företaget "säkrar" kvaliteten genom strukturen på företaget, egenkontroll av handlingar med mera. SPA har startat ett intensivt arbete kring sådana kvalitetsfrågor.

Den andra kan kallas arkitektens yrkesmässiga kvalitet, det vill säga kunskapen och kompetensen hos företaget och den enskilde arkitekten som ger bästa möjliga arkitektur. Hög kvalitet i arkitektens arbete i de inledande skedena ger hög kvalitet i den byggda miljön.

Arkus skall vara det gemensamma redskapet för den yrkesmässiga kvaliteten genom att stödja projekt inom nedanstående områden:

- Studier av planerings- och byggprocessen kan t ex avse programfasens innehåll, utvärdering av det som byggts samt tids- och rollfördelningen i processen.
- För att uppnå god kvalitet på de produkter som används i byggandet planeras samverkan i produktutveckling med material- och byggdelsproducenter.
- Bygga upp en bas för statistiska uppgifter om olika branschfrågor genom intervjuer och enkäter. En intressant informationskälla för nya projekt kan väntas bli konsulternas försäkringar, det vill säga frekventa skadefall.
- Kunskapsöversikter över olika områden som till exempel ljud, ljus, färg, hälsosamma material och växtmaterial.
- Internationella jämförelser av erfarenheter och förutsättningar.

Programmets genomförande

Arkus tar initiativ. Arkus har inte bara rollen att förmedla forskningsanslag efter ansökan, utan skall ha en betydligt aktivare roll och framförallt vara initiativskapande. Stif-

telsen kan initiera projekt och hjälpa personer och företag som har utvecklingsbehov och -idéer att dels ordna finansieringen och dels få stöd under arbetets gång. Med dagens ekonomiska ramar kan Arkus samtidigt stödja 5-6 större projekt (cirka 1 manår/proj) av "strategiskt" intresse för branschen.

Arkus skall utvecklas till en länk mellan branschen och forskningen. En länk som verkar i båda riktningarna:

- Bidrar till att föra ut forskningsresultat till branschen i form av anpassade utvecklingsarbeten och kunskapsöversikter, som bygger på den mer "avancerade" forskningen, och som fokuserar de praktiskt och branschmässigt intressanta aspekterna.
- Samlar upp frågor och initiativ från branschen och för dem vidare till FoU-program, genom att aktivt lyssna till branschens behov eller med hjälp av programgrupper eller fasta arbetsgrupper, till exempel inom de olika arkitektorganisationerna. (Jfr FoU-Väst).
- Vid sidan om de större projekten kan verksamheten omfatta några mindre projekt, som kan leda vidare eller vara avslutade i sig. Cirka 100 tkr/år avsätts till små idéprojekt som genomförs av enskilda arkitekter och är av ad hoc-karaktär såsom stöd till utställningar, uppsatser och artiklar eller modeller.
- Publiceringen och spridningen av de resultat Arkus medverkar till att få fram skall anpassas till det sätt branschen har möjligheter att ta till sig ny kunskap. Det betyder informationsinsatser på bred front och med olika karaktär. Informationen förmedlas i korta skrifter (från småskrifter till enstaka informationsblad eller PM) med 1-4 sidor, i seminarier med medlemsföretagen där utvecklingsarbetena presenteras och diskuteras, i tidskrifts- och tidningsartiklar, på mässor och utställningar.
- Arkus skall arrangera träffar mellan personer som arbetar med utvecklingsprojekt och utarbeta kurser i utvecklingsarbete med syfte att stärka arkitekterna i sådant arbete.
- En kontinuerlig bevakning av verksamhetens kvalitet skall göras genom nätverk av experter och rådgivare i arkitektföretagen och vid universitet och högskolor.
- Samverkansprojekt med andra aktörer i byggandet, till exempel VVS och arkitektur.
- Arkusdagen skall utvecklas till ett viktigt årligt evenemang där forskning och praktik möts.

Arkus har idag 80 medlemsföretag, cirka 30 avslutade och pågående projekt, cirka 3.5 Mkr i beviljade projektbidrag, ramanslag från BFR om 4 Mkr, varav 1.5 Mkr utnyttjade till och med januari 1990.

Utgivna skrifter

- *Rum och ljus* (Arkus 1988).
- *Arkitektföretaget som kunskapsföretag* (småskrift nr 3).
- *Tecken i arkitekternas bilder av rum* (småskrift nr 4).
- *Ulla Bodorff, landskapsarkitekt 1913-1982* (småskrift nr 6).
- *Jan Gezelius* (Arkitektur Förlag/Arkus).
- *Sunda hus – ur arkitekternas synvinkel* (BFR G3:89).
- Temanummer "Erik Glemme och Stockholms parker" (*Utblick Landskap* nr 2/88).
- Temanummer "Kvinnliga pionjärer" (*Utblick Landskap* nr 3/89).
- *Arkitektonisk komposition* (Byggförlaget/Arkus 1989).
- *Arkitekten i byggskedet* (Småskrift nr 8).